

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი
IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS

მხარღამჭერი ორგანიზაციები:

გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტი

აკ. წერეთლის ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

SUPPORTING ORGANIZATIONS:

GURAM TAVARTKILADZE TEACHING UNIVERSITY

AKAKI TSERETELI KUTAISI STATE UNIVERSITY

პროფესორ გიორგი წერეთლის დაბადებიდან მე-60 წლისადმი მიძღვნილ
საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის
მასალების კრებული

ეროვნული ეკონომიკები

და

გლობალიზაცია

(28-29 ივნისი, 2012)

Proceedings of Materials of International Scientific-Practical Conference
Dedicated to the 60th Birth Anniversary of Professor George Tsereteli

NATIONAL ECONOMIES

AND

GLOBALIZATION

(28-29 June, 2012)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა

PUBLISHING HOUSE OF PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE
OF ECONOMICS OF IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY

თბილისი Tbilisi 2012

შედეგები. უნდა შევძლოთ მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესების განმსაზღვრელ ქვეყნებთან (აშშ, იაპონია, ევროკავშირი) კოორდინირებული მუშაობა, მოვახდინოთ საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებიდან მიღებული კრედიტების, გრანტების მაქსიმალური ტრანსფორმირება ეროვნული ეკონომიკისთვის. ეროვნული უსაფრთხოების და მათ შორის ეკონომიკური უსაფრთხოების კონცეფციის პროგრამის, ღონისძიებათა ნუსხის რეალიზაცია და მათი მოყვანა თანამედროვე მსოფლიოს ადეკვატურ პროცესებთან. იმპორტ-ჩანაცვლებადი პროდუქციის მაქსიმალური დახმარება და ეროვნული წარმოების მხარდაჭერა მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის რეკომენდაციების ფარგლებში.

Pavliashvili Solomon

SOME ASPECTS OF MODERN GLOBALIZATION SUMMARY

The article deals with the character and some features of modern globalization. There is shown its previous conditions as its historical process. There is also mentioned each trends of globalization such as transnational companies and the complete liberalization of commercial ties, Financial globalization etc. There is characterized the stable growth trends of the world economic relations and its stipulate conditions. In the article Globalization is shown as an attempt of economically powerful countries, care for the economic crisis, environmental problems, health care or economic, social and political problem solution. There is also discussed the positive and negative sides of globalization.

On the basis of the world experience there are given recommendations about Georgia's simultaneous adaptation in this process.

ელადიმერ პაპავა

სავალუტო კრიზისის პირობებში “სავალუტო ფარის” ძველითობა ჰოლანდიური დაავადებით ინფიცირებულ ეკონომიკაში (საქართველოს მაგალითზე)

2008 წლიდან განვითარებული გლობალური ფინანსური კრიზისის გამოვლინების ერთ-ერთ ფორმას სავალუტო კრიზისი წარმოადგენს. ამ პერიოდში განსაკუთრებით დაზარალებულნი იყვნენ ის ქვეყნები (განსაკუთრებით, ლატვია), რომლებიც “სავალუტო ფარის” მექანიზმს იყენებდნენ

“სავალუტო ფარი” (“Currency Board”)⁷⁵ ეროვნული ვალუტის ფიქსირებული გაცვლითი კურსით რომელიმე სტაბილურ უცხოურ ვალუტაზე მიბმია.

სავალუტო ფარის იდეა ცნობილ ამერიკელ სპეციალისტს სტივ ჰენქსს ეკუთვნის. ამ იდეის ერთ-ერთი გამორჩეული კრიტიკოსი ნობელის პრემიის ღაურეატი ეკონომიკის დარგში პოლ კრუგმანია. შედეგად, სავალუტო ფარის იდეის მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა შორის საკმაოდ საინტერესო დისკუსიას აქვს ადგილი.

სავალუტო ფარი, განმარტებიდან გამომდინარე, უცილობლად მოითხოვს, რომ ქვეყანას გააჩნდეს დიდი ოდენობით უცხოური ვალუტა, რათა ფიქსირებული კურსით ვალუტების გაცვლითი ოპერაციები არ შეფერხდეს: როგორც წესი, სახელმწიფოს ხელთ არსებული უცხოური ვალუტის რეზერვები ემიტირებული ფულის 100 პროცენტზე მეტი უნდა იყოს, ამის მიღწევა კი უცხოური ვალუტის მნიშვნელოვანი შემოდინების

⁷⁵ ზოგჯერ ამ ტერმინს ინგლისურიდან თარგმნიან, როგორც “სავალუტო საბჭოს”, შეიძლება ითარგმნოს, როგორც “სავალუტო რეგულირებაც”, თუმცა ტერმინი “ფარი”, ჩვენი აზრით, უფრო ზუსტად ასახავს მოვლენის არსს, ვიდრე სხვა ტერმინები.

შემთხვევაში შეიძლება. სავალუტო ფარის ინსტიტუტი წმინდა ეთიკური თვალსაზრისით მისასაღმებელია, რადგან ის მოცემულ სფეროში სახელმწიფოს დისკრეციულ უფლებებს ზღუდავს. ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის დაფიქსირების გამო მეწარმეთათვის საგარეო ეკონომიკური ოპერაციები შედარებით ადვილად პროგნოზირებადია.

სავალუტო ფარის მექანიზმის გამოყენება გამორიცხავს ცენტრალური ბანკის მიერ მთავრობისათვის სესხის მიცემას, რომ არაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ მთავრობამ უარი უნდა თქვას დეფიციტურ სახელმწიფო ბიუჯეტზე და ჰქონდეს მცირედი პროფიციტი მაინც, რათა შექმნას საგანგებო დანიშნულების ფონდები (მაგალითად, სტაბილიზაციის ფონდი) გაუთვალისწინებელი შემთხვევებისათვის. საყურადღებოა ისიც, რომ ამგვარ ვითარებაში კომერციული ბანკები ამკაცრებენ საკრედიტო პოლიტიკას, რაც, სხვა თანაბარ პირობებში, იმაშიც გამოიხატება, რომ ისინი უარს ამბობენ კვაზიფისკალური დეფიციტის პროექტებში მონაწილეობაზე, როცა სახელმწიფო იმპერატიულად სთხოვს მათ, დააკრედიტონ ეკონომიკურად არამიმზიდველი პროექტები (მაგალითად, საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა და კვების მრეწველობის დაკრედიტება რუსეთის მიერ შესაბამის პროდუქციაზე დაწესებული “საგაჭრო ემბარგოს” პირობებში).

სავალუტო ფარის მექანიზმის გამოყენება ცენტრალურ ბანკს, როგორც ასეთს, აზრს უკარგავს და, შედეგად, ის უქმდება.

სავალუტო ფარის მექანიზმის შემოღება, როგორც წესი, მიზანშეწონილია მაშინ, როცა ქვეყანაში ძალზე მაღალია ინფლაციის დონე, ანუ ადგილი აქვს ჰიპერინფლაციას, რადგან ერთდროულად სტაბილური გაცვლითი კურსისა და პროფიციტული (ან არადეფიციტური მაინც) სახელმწიფო ბიუჯეტის ქონა მაროეკონომიკური სტაბილიზაციის მიღწევის ქმედითი ინსტრუმენტია. ეს კი პრაქტიკითაც დადასტურებულია, როცა XX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში ბრაზილიაში 2 700 პროცენტს მიღწეული წლიური ინფლაცია სწორედ ამ მექანიზმით მოთოკეს; 1992-1995 წლებში ესტონეთში იმავე მექანიზმით წლიური 1 069 პროცენტიანი ინფლაცია 29 პროცენტზე დაიყვანეს, ხოლო ლიტვაში 1994 წელს წინა წელთან შედარებით 390,2 პროცენტიანი წლიური ინფლაცია 72 პროცენტამდე შემცირდა. საყურადღებოა, რომ საქართველოში ჰიპერინფლაცია მხოლოდ 1993-94 წლებში იყო, როცა თვიური ინფლაცია 50-70 პროცენტს შეადგენდა. აქვე იმასაც უნდა გაეხვას ხაზი, რომ სავალუტო ფარი სულაც არ არის იმის გარანტი, რომ ღია ტიპის ეკონომიკის მქონე ქვეყნები (დღევანდელი საქართველო კი სწორედ ასეთია) დაიცვას სხვა ქვეყნებში მიმდინარე საფინანსო კრიზისისაგან, რადგანაც ამ შემთხვევაში სტიმული ეძლევა სპეკულაციურ ოპერაციებს. ამის თვალსაჩინო მაგალითი კი 1994 წელს მექსიკური პესოს დევალვაციაა, როცა უცხოური კაპიტალის გაქცევისაგან არგენტინა სავალუტო ფარმაც ვერ იხსნა.

თეორიდან ცნობილია, რომ სავალუტო ფარი, როგორც ინსტიტუტი, მაკროეკონომიკურ სტაბილიზაციაზე გარდამავალი პერიოდისათვისაა შესაფერი და, სწორედ ამის გამო, შეუძლებელია, რომ მთელ მსოფლიოში ერთდროულად იქნეს გამოყენებული. აქვე ისიც უნდა იქნეს გათვალისწინებული, რომ თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე სავალუტო ომის ფონზე, რაიმე გლობალური მასშტაბის შეთანხმება ერთ რომელიმე ვალუტასთან დაკავშირებით პრაქტიკულად ძნელად მისაღწევი იქნება.

კრიზისულ პერიოდში კი სავალუტო ფარის ინსტიტუტი უსუსურია, რაც კიდევ ერთხელ დაადასტურა 2008 წელს დაწყებულმა გლობალურმა ფინანსურმა კრიზისმა, როცა აღმოსავლეთ ევროპის ყველა ის ქვეყანა (ბელორუსია, ბულგარეთი, ესტონეთი, ლატვია, ლიტვა, რუსეთი და უკრაინა), რომელიც ფიქსირებული გაცვლითი კურსის რეჟიმს იყენებდა, ყველაზე უფრო მეტად დაზარალდა.

2007 წლის შემოდგომიდან სავალუტო ფარის შემოდგომის საკითხი საქართველოს წინაშეც დაისვა. ამ კონტექსტში აუცილებელია იმის შესვენება, რომ ამ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკა პოლანდიური დაავადებით იყო ინფიცირებული.

1959 წელს ჩრდილოეთის ზღვაში გაზის დიდი საბადო იქნა აღმოჩენილი, რამაც პოლანდიას საშუალება მისცა, მნიშვნელოვნად გაეზარდა გაზის ექსპორტი და ამით გაზრდილი სავალუტო შემოსავლები მიეღო. XX საუკუნის 70-იან წლებში უკვე შემდეგი სურათი გამოიკვეთა: უცხოური ვალუტის დიდი ოდენობით შემოდინებამ ხელი კი შეუწყო ადგილობრივი ვალუტის გამყარებას (რევალვაციას), მაგრამ შედეგად, გაზის გარდა, სხვა პროდუქციის (კერძოდ კი გადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქციის) ექსპორტი გაძვირდა, ხოლო იმპორტი კი გაიფხვრა. გაზის გარდა, სხვა პროდუქციის ექსპორტი შემცირდა, რაც, მთლიანობაში, პოლანდიის ეკონომიკაზე უარყოფითად აისახა. ამ ფენომენს, როცა უცხოური ვალუტის დიდი ოდენობის შემოდინების შედეგად მოცემული ქვეყნის ეროვნული ვალუტა მყარდება, რაც, საბოლოო ჯამში, ამუხრუჭებს ექსპორტს, სახელად “პოლანდიური დაავადება” (Dutch Disease) დაერქვა.

როცა ეროვნული ვალუტის გამყარებაზეა საუბარი, ხაზგასასმელია, რომ პოლანდიური დაავადებით ინფიცირებისას მნიშვნელობა აქვს არა ნომინალური, არამედ რეალური გაცვლითი კურსის რევალვაციას.

პოლანდიური დაავადება, როგორც წესი, დამახასიათებელია ნავთობისა და გაზის ექსპორტიორი ქვეყნებისათვის. პოსტსაბჭოთა სივრცეში ამის არაერთი მაგალითია, თუნდაც რუსეთის ან აზერბაიჯანის სახით. თუმცა, არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს იმას, თუ რა მიზეზითაა განპირობებული ქვეყანაში უცხოური ვალუტის შემოდინების ზრდა, რის გამოც ეკონომიკა პოლანდიური დაავადებით ინფიცირდება.

იმისდა მიხედვით, თუ რა არის პოლანდიური დაავადების გამომწვევი მიზეზი ამა თუ იმ ქვეყანაში, მას პოლანდიურის ნაცვლად იმ ქვეყნის სახელსაც კი უწოდებენ. მაგალითად, თუ ამ დაავადების გამომწვევი არის მხოლოდ ნავთობი, მაშინ მას ინდონეზიურ, ნიგერიულ, მექსიკურ ან ვენესუელურს უწოდებენ, თუ დაავადების გამომწვევი ერთდროულად არის ბრინჯი, კაუჩუკი და კალა – მას ტაილანდურს ეძახიან, ერთდროულად კაუჩუკითა და კალით გამომწვეულს – მალაიზიურს, ერთდროულად ყავითა და შაქრით – ბრაზილიურს, მხოლოდ ყავით – კოლუმბიურს, ერთდროულად ყავით, კაკაოთი და მერქნით – კოტ დიუარიულს, მხოლოდ უცხოური დახმარებით – ბანგლადეშურს, ერთდროულად ტურიზმის, ფულადი გზავნილებისა და უცხოური დახმარებით – ეგვიპტურს, მხოლოდ ფულადი გზავნილებით – იორდანულს, მხოლოდ სპილენძით – ჰამბიურს ან ზაირიულს, მხოლოდ კაკაოთი – განურს და ერთდროულად ტურიზმითა და ყავით – კენიურს. მიუხედავად ამისა, დაავადების გამომწვევი ნებისმიერი მიზეზისას, საერთაშორისო პრაქტიკაში, როგორც წესი, გამოიყენება ტერმინი “პოლანდიური დაავადება”.

საყურადღებოა, რომ ის ქვეყნები, სადაც ნეკროეკონომიკა შედარებით ფარო მასშტაბითაა წარმოდგენილი, პოლანდიური დაავადებიდან ნაკლებად ზარალდებიან, რადგან ნეკროეკონომიკური საწარმოების შესაძლებლობა, საექსპორტო პროდუქცია აწარმოონ, ნულის ტოლია.

ცენტრალური ბანკი პოლანდიური დაავადების უარყოფითი შედეგების გასანეიტრალებლად ცდილობს, ქვეყანაში შემოსული მზარდი ოდენობის უცხოური ვალუტა შეისყიდოს (ეროვნული ვალუტის გაყიდვის ხარჯზე) და ამით სავალუტო ბაზარზე გაზარდოს ეროვნული ვალუტის და შეამციროს უცხოური ვალუტის ოდენობები. შედეგად, ცენტრალური ბანკი სავალუტო რეზერვებსაც ზრდის. ამასთან ერთად, მხედველობაში მისაღებია ის გარემოება, რომ ცენტრალური ბანკისათვის აუცილებლად

გასათვალისწინებელია ეროვნული ვალუტის გაყიდვით ბრუნვაში ფულის მასის ზრდის პარამეტრებიც, რათა ინფლაციის დონის არასასურველი ზრდა აიცილოს თავიდან.

საყურადღებოა, რომ საქართველოს ეკონომიკაც აღმოჩნდა ჰოლანდიური დაავადებით ინფიცირებული. ეს კი უშუალოდ უკავშირდება ვარდების რევოლუციის შედეგად გატარებულ ღონისძიებებს.

ვარდების რევოლუციის შემდეგ კორუფციასთან ბრძოლის საბაბით არაერთი თანამდებობის პირი დააკავეს, რომლებმაც თავისუფლება შესაბამისი საფასურის გადახდით მიიღეს. ბუნებრივია, მათ თანხა დოლარებში ჰქონდათ გადანახული, ხოლო იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოში ერთადერთი კანონიერი საგადასახდელი საშუალება ლარია, ამიტომ ბაზარზე დიდი ოდენობით დოლარი გადახურდავდა ლარში.

ვარდების რევოლუციით ხელისულებაში მოსულ მთავრობას აღმოაჩნდა იმის პოლიტიკური ნება, რომ საგადასახადო და საბაჟო სამსახურებში წესრიგი დაემყარებინა, რის შედეგადაც გაიზარდა საბიუჯეტო შემოსავლები, რაც იმას ნიშნავს, რომ გაიზარდა მოთხოვნა ლარზე. კერძოდ, თუ რევოლუციამდე საგადასახადო და საბაჟო სამსახურების თანამშრომლები ქრთამის სახით იღებდნენ აშშ დოლარებს, ხოლო გადასახადების არგადამხდელებიც არგადახდილ თანხებს იმავე ვალუტაში აგროვებდნენ, გადასახადების გადახდაში წესრიგის დამყარებამ ურჩი არგადამხდელები აიძულა, უცხოური ვალუტა ლარში გადაეხურდავებინათ საგადასახადო ვალდებულებათა შესასრულებლად.

ამის გარდა, უცხოეთში მცხოვრები თანამემამულეების მხრიდან თანხების გადმორიცხვის მასშტაბიც გაიზარდა: 2000 და 2006 წლების მონაცემებს თუ შევადარებთ, მარტო საბანკო არხებით ფულადი გზავნილების მოცულობა 5-ჯერ არის გაზრდილი. რამდენი შემოდის საბანკო არხების მიღმა, ამის გაკონტროლება კი შეუძლებელია: სავარაუდოდ, ასეთი გზავნილების მოცულობაც მნიშვნელოვნად გაიზრდებოდა.

ვარდების რევოლუციამ საქართველოს დემოკრატიული ქვეყნის იმიჯი მოუტანა, რამაც პრივატიზაცია მიმზიდველი გახადა. ინვესტორებს უმთავრესად აშშ დოლარი (ნაკლებად ევრო) შემოაქვთ, მაგრამ რადგანაც ქვეყანაში კანონიერი საგადასახდელი საშუალება ლარია, ეს დოლარებიც ლარში გადაიცვლება. უცხოური კაპიტალი საქართველოში პრივატიზაციის გარეშეც შემოდის, როცა საქართველოს რეზიდენტისაგან ყიდულობენ კერძო საკუთრებას. ამ ყველაფერმა 2004-2008 წლებში აშშ დოლარის მასის ზრდა და მისი გაუფასურება, ხოლო ლარის გამყარება გამოიწვია.

მაშასადამე, საქართველოში ჰოლანდიური დაავადების გამომწვევი მიზეზები იყო ანტიკორუფციული ღონისძიებები, ფულადი გზავნილები და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები. სხვა სიტყვებით, ამ სამი ფაქტორით გამოწვეულ დაავადებას, ისე, როგორც ეს ხდება სხვა ქვეყნებთან მიმართებაში, პირობითად **“ქართული დაავადება”** შეიძლება ეწოდოს.

ანგარიშგასაწევია ის გარემოება, რომ საქართველოში ჰოლანდიური დაავადების გამომწვევ მიზეზებს აშკარად არ გააჩნდა სტაბილური ხასიათი. კერძოდ, კორუფციის მასშტაბების შემცირების კვალობაზე, ანტიკორუფციულ ღონისძიებებს ეროვნულ ვალუტაზე მოთხოვნის მუდმივი ზრდის მასტიმულირებელი ფუნქცია ვეღარ ექნებოდა; რაც შეეხება ფულად გზავნილებსა და პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს, მათი მნიშვნელობა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების კვალობაზე, როგორც წესი, თანდათანობით სუსტდება, ხოლო თუნდაც რეგიონული (რომ არაფერი ვთქვათ გლობალური) ფინანსურ-ეკონომიკური კრიზისის შემთხვევაში მათი მოცულობა არსებითად ეცემა. საქართველოში სიტუაცია სწორედ ამ სცენარით წარიმართა და ქვეყანა 2008 წელს განვითარებული გლობალური ფინანსური კრიზისის შედეგად ჰოლანდიური დაავადებისაგან საკმაოდ სწრაფად “განიკურნა”.

ჰოლანდიური დაავადება ერთი მხრივ სავალუტო ფარის რეჟიმის ამოქმედებას უწყობს ხელს, რადგან უცხოური ვალუტის დიდი ოდენობით შემოდინება ზრდის სახელმწიფოს ხელთ არსებულ სავალუტო რეზერვებს. თუმცა სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტურობა არა მარტო შეუძლებელს ხდის სავალუტო ფარის შემოღებას, არამედ ჰოლანდიური დაავადების გამწვავებასაც უწყობს ხელს. და თუ სავალუტო ფარს მაინც შემოვიღებდით, მაშინ, ფიქსირებული გაცვლითი კურსის პირობებში, ლარის სულ უფრო მეტი ოდენობით ემისია იქნებოდა საჭირო, რაც ინფლაციას კიდევ უფრო გააღრმავებდა.

სავალუტო ფარის რომელიმე აპოლოგეტმა შესაძლოა იმის მტკიცებაც კი დაიწყო, რომ სწორედ ამ ინსტიტუტის შემოღება შეიძლება გახდეს ის იძულების მექანიზმი, როცა მთავრობას სხვა გზა აღარ დარჩება, რომ დეფიციტურიდან პროფიციტულ ბიუჯეტზე გადავიდეს. ეს კი ნაკლებად სავარაუდოა იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს მთავრობას უახლოეს მომავალშიც დასჭირდება უცხოური დახმარების მიღება.

თავიდანვე ნათელი იყო რომ, თუ ჰოლანდიური დაავადების ზემოხსენებული მიზეზები შესუსტდებოდა ან საერთოდ გაქრებოდა, მაშინ საქართველოს მწირი საექსპორტო პოტენციალისა და რუსეთის მიერ დაწესებული “სავაჭრო ემბარგოს” გათვალისწინებით, ხსენებული სავალუტო რეზერვი მყისიერად შემცირდებოდა, რაც მძიმე ფინანსური კრიზისის მიზეზი შეიძლება გამხდარიყო. მხედველობაში აუცილებლადაა მისაღები, რომ საქართველოში ჰოლანდიური დაავადების გამომწვევ მიზეზებს სტაბილური ხასიათი არ ჰქონდა და მათი მნიშვნელობა, 2008 წლიდან მოყოლებული, იმდენად შესუსტდა, რომ ქვეყანა ამ დაავადებისაგან მყისიერად “განიკურნა” კიდევ.

აქედან გამომდინარე, მხოლოდ და მხოლოდ არასტაბილური ხასიათის მქონე მიზეზებით გამოწვეული ჰოლანდიური დაავადების იმედოდ საქართველოში სავალუტო ფარის შემოღება უდიდესი შეცდომა იქნებოდა.

Papava Vladimer

**ON THE EFFECTIVENESS OF THE “CURRENCY BOARD” DURING THE CURRENCY CRISIS
IN THE ECONOMY INFECTED WITH THE DUTCH DISEASE: CASE OF GEORGIA
SUMMARY**

The essence of the Currency Board is to anchor a national currency at a fixed rate to a stable foreign currency or a currency basket and carry out the conversion with that specific currency or one of the basket currencies without any restrictions in an automatic regime.

After the Rose Revolution, Georgia contracted the Dutch Disease. This created the tendency of strengthening the national currency, the lari, which, first and foremost, had an adverse effect upon the current account balance. Amongst the causes of this disease, those worth noting are the establishment of the fiscal order in the country (especially at the customs) where importers pay the state taxes in lari out of previously hidden and accumulated revenues in US dollars and a large-scale privatization implemented with the participation of foreign capital and foreign direct investments. In order to carry out these transactions inside the country, foreign investors have to convert US dollars into the national currency. Georgian labor migrants' remittances (usually in US which is converted into lari to cover current costs) is another factor which facilitates the appreciation of the lari.

It is well known that the Currency Board is a rather inflexible mechanism against a real appreciation of a national currency of any particular state. It was also one of the reasons that this mechanism was not applied in the past in Georgia since it was expected that the financial stabilization would be followed by a real appreciation of the lari, which, in fact, happened on a certain scale but that was not a result of the Dutch Disease.

In order to impede the process of appreciation of the lari caused by the Dutch Disease, the National Bank of Georgia permanently purchased US dollars flowing into the country.

Large inflows of foreign currency, accompanied by the Dutch Disease, create, at a glance, a prerequisite for introducing the Currency Board regime as the large inflows of foreign currency lead to the increase in foreign currency reserves of the state. The deficit in the national budget, however, makes it not only impossible to introduce the Currency Board but also contributes to the aggravation of the Dutch Disease. If the Currency Board is nonetheless introduced, it will be necessary, given the fixed exchange rate, to emit increasingly more currency which will further accelerate the inflation.

After the global financial crisis of 2008 the abovementioned causes of the Dutch Disease in Georgia become weaker. In a such situation the Currency Board can provoke a deep currency crisis.

ავთანდილ სულაბერიძე

ოჯახის ტრანსფორმაციის პრობლემები საქართველოში

თანამედროვე ეტაპზე ოჯახის სოციალურ-დემოგრაფიული მოდერნიზაცია განიხილება, როგორც საზოგადოებრივ ფასეულობათა სისტემაში ფორმირებული ინდივიდუალური ორიენტაციის შესაბამისი ქცევის ახალი სოციალურ-დემოგრაფიული ფასეულობათა და ნორმების ჩამოყალიბება ოჯახში. გასული საუკუნის 70-იან წლებში ევროპაში სოციოლოგებმა და დემოგრაფებმა თანამედროვე ოჯახის მოდერნიზაციის ოთხი ძირითადი დამახასიათებელი ნიშანი გამოყვეს: 1. იურიდიულად გაუფორმებელი ერთობლივი ცხოვრების (არარეგისტრირებული ქორწინება) და ოჯახის ალტერნატიული ფორმების ფართოდ გავრცელება; 2. ოჯახის ბავშვთა ცენტრული მოდელიდან შვილზე ინდივიდუალურად ორიენტირებულ პარტნიორულ წყვილზე გადასვლა; 3. შვილიანობის შეცნობილ გეგმიანობაზე გადასვლა; 4. ოჯახის ტრადიციული მოდელიდან დემოკრატიულ-პლურალისტურმოდელზე გადასვლა. ზოგიერთი დემოგრაფი მომავალში ოჯახის ინსტიტუტის გაქრობასაც კი ვარაუდობდა.

თუ ამ ნიშნებს საქართველოში განვიხილავთ, მეორე და მესამე ნიშანი ქართულ ოჯახში ჯერ კიდევ 1980-იანი წლებიდან აღინიშნება, რაც საზოგადოებაში დასავლური სოციალურ-ეკონომიკური ქცევის ფარულ გავრცელებას მოჰყვება. პირველი და მეოთხე ნიშანი, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ოფიციალურად არაღიარებულ ჯვრისწერას, ცალკეული შემთხვევების სახით, ძირითადად 2000 წლიდან აღინიშნება.

საქართველოში, სხვა ქვეყნებთან შედარებით, ოჯახის მოდერნიზაციაზე ფუნდამენტურ (განვითარების ობიექტური კანონზომიერებები) ფაქტორებთან შედარებით, არსებითი გავლენა ლოკალურმა სპეციფიკურმა ფაქტორებმა იქონია (ქვეყნის პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური ტრანსფორმაცია, ტერიტორიული მთლიანობის დაკარგვა და სხვ.). ევროპის ქვეყნებში მოქმედი ფუნდამენტური ფაქტორები საქართველოში განსხვავებულია წარმომავლობით, მოქმედების ძალით, ხანგრძლივობით და სოციალური შედეგებით. საქართველოს საზოგადოება და ოჯახი კი მოუძზადებელი შეხვდა ობიექტურობით განპირობებული ქვეყნის როგორც სხვა, ისე სოციალურ-დემოგრაფიულ მოდერნიზაციას.

აღნიშნული არსებითად განაპირობა 1990-იან წლებში განვითარებულმა ცნობილმა პოლიტიკურმა და სოციოლურ-ეკონომიკურმა ქაოსმა. ამ პერიოდში საქართველოში დაირღვა მოსახლეობის აღწარმოების ევოლუციური პროცესი. კერძოდ, დაჩქარდა მოსახლეობის აღწარმოების თანამედროვე ტიპიდან მოსახლეობის აღწარმოების უახლეს ტიპზე გადასვლის გარდამავალი ეტაპი. ამ თვალსაზრისით, ევროპის განვითარებულ ქვეყნებში მოსახლეობის აღწარმოების უახლესი ცივილიზებული ტიპისთვის